

Εισαγωγή στη Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ιστορία

Μάθημα 11^ο: Ψυχρός Πόλεμος

Γιώργος Μαργαρίτης, Καθηγητής
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών, ΑΠΘ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Μάθημα 11^ο

Ψυχρός Πόλεμος

Περιεχόμενα ενότητας

1. Οι προϋποθέσεις εκδήλωσης του Ψυχρού πολέμου
2. Η αμερικάνικη οικονομική βοήθεια στην Ευρώπη
3. Οι ισορροπίες του Ψυχρού πολέμου.

Σκοποί ενότητας

- Ανάλυση των προστριβών που προκαλούνται μεταπολεμικά μεταξύ Ηνωμένων Πολιτειών και Σοβιετικής Ένωσης, που δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την εκδήλωση του Ψυχρού Πολέμου.
- Μελέτη του ρόλου της αμερικανικής οικονομικής βοήθειας για την αποκρυστάλλωση των δύο αντίπαλων συνασπισμών.
- Προσέγγιση των ισορροπιών που δημιουργούνται μεταξύ τους. Ο ρόλος της ισορροπίας τρόμου για την μη εκδήλωση Τρίτου Παγκοσμίου Πολέμου.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

1^η Ενότητα

Οι προϋποθέσεις εκδήλωσης του Ψυχρού πολέμου

Ψυχρός πόλεμος 1/2

- Αναμέτρηση συστημάτων και δυνάμεων
- Αποικιακό σύστημα
- Συνδέεται με τους πολέμους της αποαποικιοποίησης
- Μακρόχρονη περίοδος: κατάσταση Ψυχρού Πολέμου 1947 – 1948 έως 1989 – 1990.
- Διαιρεμένη η Ευρώπη σε δυο συνασπισμούς με επικεφαλής τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Σοβιετική Ένωση.

Ψυχρός πόλεμος 2/2

- Σύστημα ευρωπαϊκών δυνάμεων δεν υπάρχει πλέον.
- Δυο συστήματα δυνάμεων
- Η ανατολική Ευρώπη ή Ευρώπη των Λαϊκών δημοκρατιών ή η Ευρώπη του σοσιαλισμού
- Η δυτική Ευρώπη ή η Ευρώπη του καπιταλισμού.

Η Ευρώπη στον Ψυχρό πόλεμο 1/2

Η διαίρεση της Ευρώπης στα χρόνια του Ψυχρού πολέμου.

Πηγή: <http://www.nationalarchives.gov.uk/education>.

Άδεια: Open Government Licence.

Η Ευρώπη στον Ψυχρό πόλεμο 2/2

- Φιλανδία, Αυστρία, Σουηδία, Ελβετία ουδέτερα κράτη.
- Δυτικό στρατόπεδο: Νορβηγία, Δανία, Ομοσπονδιακή δημοκρατία της Γερμανίας, Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο, Αγγλία, Γαλλία, Ιταλία, Ελλάδα, Τουρκία.
- Ανατολικό στρατόπεδο: Πολωνία, Τσεχοσλοβακία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Γιουγκοσλαβία, Αλβανία.

Μαύρη τρύπα

- Πολιτικό κενό – μαύρη τρύπα αποτελούσε η Ευρώπη μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο
- Κενό αξιών
- Εφεύρεση των πάντων από την αρχή.
- Κάλυψη του κενού, αλλά με αντιθέσεις, εξαιτίας των δύο διαφορετικών συστημάτων της Ευρώπης, του καπιταλισμού και σοσιαλισμού που ανταγωνίζονται.
- Συγκρότηση Εθνικών Κυβερνήσεων δυτικά.
- Σύσταση Πατριωτικών Κυβερνήσεων ανατολικά.

Επαναχάραξη συνόρων 1/3

- Πρόβλημα των συνόρων: πώς θα μοιραστεί η ευρωπαϊκή ήπειρος σε έθνη – κράτη.
- Συνδιάσκεψη της Γιάλτας, 1944 – 1945
- Συνδιάσκεψη του Πότσταμ, 1945
- Αιτία που δεν δημιουργήθηκαν προστριβές:
- Η ύπαρξη ελεύθερου χώρου. Συρρίκνωση της Γερμανίας.
- Επαναθεμελίωση της Πολωνίας πάνω σε πρώην γερμανικά εδάφη.
- Μετακινήσεις πληθυσμών μαζί με τα σύνορα.

Επαναχάραξη συνόρων 2/3

- Σοβιετική Ένωση αφέθηκαν μικτοί πληθυσμοί
- Ταξικός προσανατολισμός των πληθυσμών
- Δεν ηγεμόνευε το εθνικό για τον ορισμό των συνόρων. Με αποτελέσματα τις σημερινές συγκρούσεις. Παράδειγμα Ουκρανίας σήμερα.

Επαναχάραξη συνόρων 3/3

- Η Πολωνία του 1945 απαλλάχθηκε από τις γερμανικές μειονότητες.
- Ακύρωση αλλαγών που επέβαλε η Νέα Ευρώπη
- Σύνορα Ουγγαρίας – Ρουμανίας επέστρεψαν στην προπολεμική κατάσταση
- Προσάρτηση Δωδεκανήσων στην Ελλάδα.

Υπογραφή Συνθηκών Ειρήνης

- Υπογράφουν Συνθήκες Ειρήνης οι δυνάμεις του Άξονα – Ιταλία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Φινλανδία, Αυστρία – με τις νικήτριες δυνάμεις. Φεβρουάριος 1947.
- Με τις Συνθήκες αυτές επαναχαράσσονται τα σύνορα.
- Το κλίμα συμφιλίωσης αρχίζει να επιδεινώνεται.

Προστριβές Δυτικών και Σοβιετικών

- Οι δυτικοί σύμμαχοι απορρίπτουν την επιβολή τερατωδών αποζημιώσεων στην Γερμανία. Η Σοβιετική Ένωση όμως ζητά αποζημιώσεις για την ανοικοδόμηση της χώρας.
- Εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα.
- Πυρηνικό οπλοστάσιο. Οι ΗΠΑ προτείνουν Διεθνή Έλεγχο των πυρηνικών όπλων, η Σοβιετική Ένωση αρνήθηκε να ενταχθεί σε καθεστώς ελέγχου.
- Αντιαποικιακά κινήματα, συνέχιση πολέμου στην Ινδονησία, Φιλιππίνες, Ινδοκίνα, Μαλαισία. Κομμουνιστικό πρόσημο.

2^η ενότητα

Η αμερικάνικη οικονομική βοήθεια στην Ευρώπη

Δόγμα Τρούμαν

- Μάρτιος 1947
- Εμπεριέχει τον όρο στρατηγική της ανάσχεσης
- Οι ΗΠΑ υποχρεωμένες να παρέμβουν σε κάθε σημείο του πλανήτη όπου απειλείται η πολιτική σταθερότητα των χωρών και των καθεστώτων τους είτε από εσωτερική είτε από εξωτερική επιβουλή.
- Ελλάδα, δέχεται επίθεση εκ των έσω, Εμφύλιος
- Τουρκία, απειλείται εξωτερικά από την Σοβιετική Ένωση, ζήτημα των Στενών του Βοσπόρου, ρωσική πίεση για ελεύθερη ναυσιπλοΐα στα Στενά.

Στρατηγική ανάσχεσης

- Σχέδιο Μάρσαλ
- Κορέα
- Βιετνάμ
- Διατήρηση του μεγαλύτερου στρατού, αεροπορίας, στόλου.

Σχέδιο Μάρσαλ

- Πρόθεση ΗΠΑ να συνδράμουν τα αναξιοπαθούντα ευρωπαϊκά κράτη.
 - Πείνα στην Γερμανία
 - Επιβολή δελτίου στα τρόφιμα σε Γαλλία, Αγγλία, Ιταλία λόγω αποικιακών πολέμων.
- Κίνδυνοι κοινωνικής αναταραχής και αιφνίδιας κατάρρευσης του αποικιακού συστήματος.

Οι όροι του Σχεδίου Μάρσαλ

- Οι ΗΠΑ θα επαναφέρουν το καθεστώς με το οποίο στήριζαν τους συμμάχους κατά την διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου
- Εκμίσθωση και δανεισμός, δωρεάν παροχή βοήθειας με πολιτικούς όρους.
- Επίβλεψη της διάθεση των χρωμάτων από τις ΗΠΑ. Προσανατολισμός σε αναπτυξιακούς στόχους και όχι στην κοινωνική πολιτική.
- Συνεργασία και συντονισμός των κρατών – αποδεκτών της αμερικάνικης βοήθειας.

Πολιτική ρήξη εξαιτίας των όρων του Σχεδίου Μάρσαλ

- Τους όρους αυτούς δεν μπορούν να τις δεχθούν οι πατριωτικές κυβερνήσεις της Ανατολικής Ευρώπης. Θα σήμαινε την ακύρωση αγροτικής μεταρρύθμισης
- Πολιτική ρήξη
 - Άρνηση των κομμουνιστικών κρατών να ενταχθούν στο Σχέδιο Μάρσαλ
 - Εκδίωξη των κομμουνιστικών κομμάτων από τις εθνικές κυβερνήσεις της Δυτικής Ευρώπης.
 - Αποβολή των εθνικών κομμάτων από τις πατριωτικές κυβερνήσεις της Ανατολικής Ευρώπης.

Κατανομή της αμερικάνικης βοήθειας

- 15 δις δολάρια
- Μεγάλη Βρετανία 3,5 δις
- Γαλλία 3,1 δις
- Ολλανδία 1 δις + 100.000.000 για ανακατάληψη της Ινδονησίας
- Αυστρία και Ελλάδα από 726.000.000 δολάρια
- Βέλγιο 500.000.000 δολάρια
- Τουρκία και Νορβηγία 300.000.000 δολάρια
- Σουηδία 100.000.00
- Γιουγκοσλαβία 230.000.000 δολάρια.

Πολιτικές συνέπειες του Σχεδίου Μάρσαλ 1/2

- Τι προκάλεσε στην Ευρώπη ο πακτωλός χρημάτων;
- Οι χώρες παραμείναν φτωχές.
- Πολιτικές συνέπειες Σχεδίου Μάρσαλ
 - Τελείωσε την κοινωνική αστάθεια στην Ευρώπη. Έδωσε αυτοπεποίθηση στις άρχουσες τάξεις.
 - Θεμελιώνει την οικονομική συνεργασία συγκρότηση Οργανισμού Άνθρακα και Χάλυβα, Ευρατόμ, Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
 - Έδωσε άνεση στους Ευρωπαίους να διαχειριστούν την διαδικασία αποαποικιοποίησης.

Πολιτικές συνέπειες του Σχεδίου Μάρσαλ 1/2

- Στόχος του Σχεδίου Μάρσαλ, η ανωτερότητα της Δυτικής Ευρώπης έναντι της Ανατολικής Ευρώπης.
- Ανάγκασε τις Λαϊκές Δημοκρατίες να επιταχύνουν τους ρυθμούς ανάπτυξή τους. Ένταση εργασίας. Συμπύκνωση των βιομηχανικών επαναστάσεων. Πολιτική ανάγκη επιτάχυνσης των ρυθμών.
- Το Σχέδιο Μάρσαλ κατάφερε να θεμελιώσει επιθετικά τον ανταγωνισμό Ανατολής και Δύσης, δίνοντας προβάδισμα στην Δύση και αναγκάζοντας τις Λαϊκές Δημοκρατίες να ανταγωνιστούν με τον χρόνο.

Εξαίρεση της Γιουγκοσλαβίας

- Γιουγκοσλαβία αποδέχθηκε τη βοήθεια του Σχεδίου Μάρσαλ
- Διπλή ανάγκη
 - Έπρεπε να ανοικοδομηθεί οικονομικά και κοινωνικά.
 - Έπρεπε να ανασυγκροτηθεί εθνικά.

3^η Ενότητα

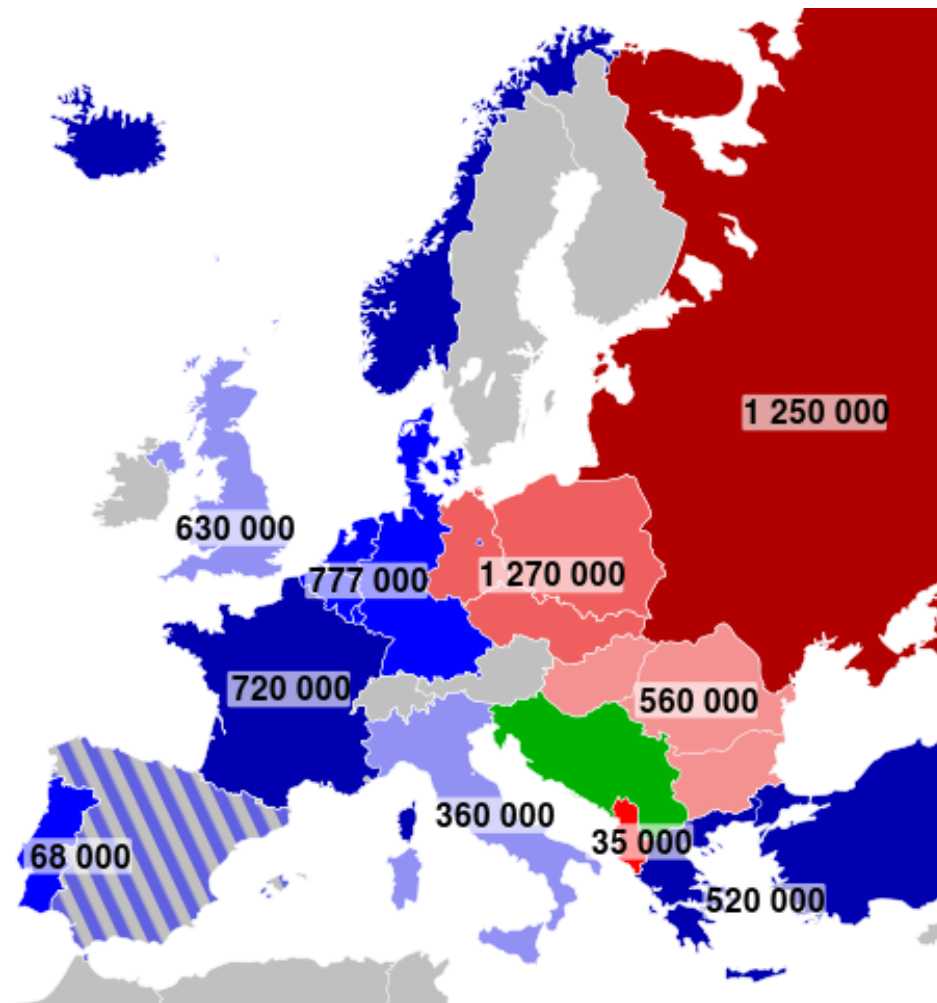
Οι ισορροπίες του Ψυχρού πολέμου

Συνθήκες ανταγωνισμού

- Δύο συνασπισμοί
- Δύο κοινωνικές προτάσεις
- Μεγάλες μαύρες τρύπες στην Ευρώπη και στις αποικίες
- Διαγκωνισμός για το ποιος θα κυριαρχήσει πρώτος.
- Παρόλαυτα η συγκρουσιακή κατάσταση έμεινε εντός τα πλαίσια του Ψυχρού Πολέμου.

Στρατιωτικές δυνάμεις, 1959

- Στρατιωτικές δυνάμεις στην Ευρώπη του Ψυχρού πολέμου (1959). Η συγκέντρωση στρατιωτικών δυνάμεων και η απειλή πυρηνικού πολέμου πήραν εφιαλτικές διαστάσεις στην περίοδο αυτή.
- Πηγή: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1959_NATO_and_WP_troop_strengths_in_Europe.svg. Άδεια: CC BY-SA 3.0.

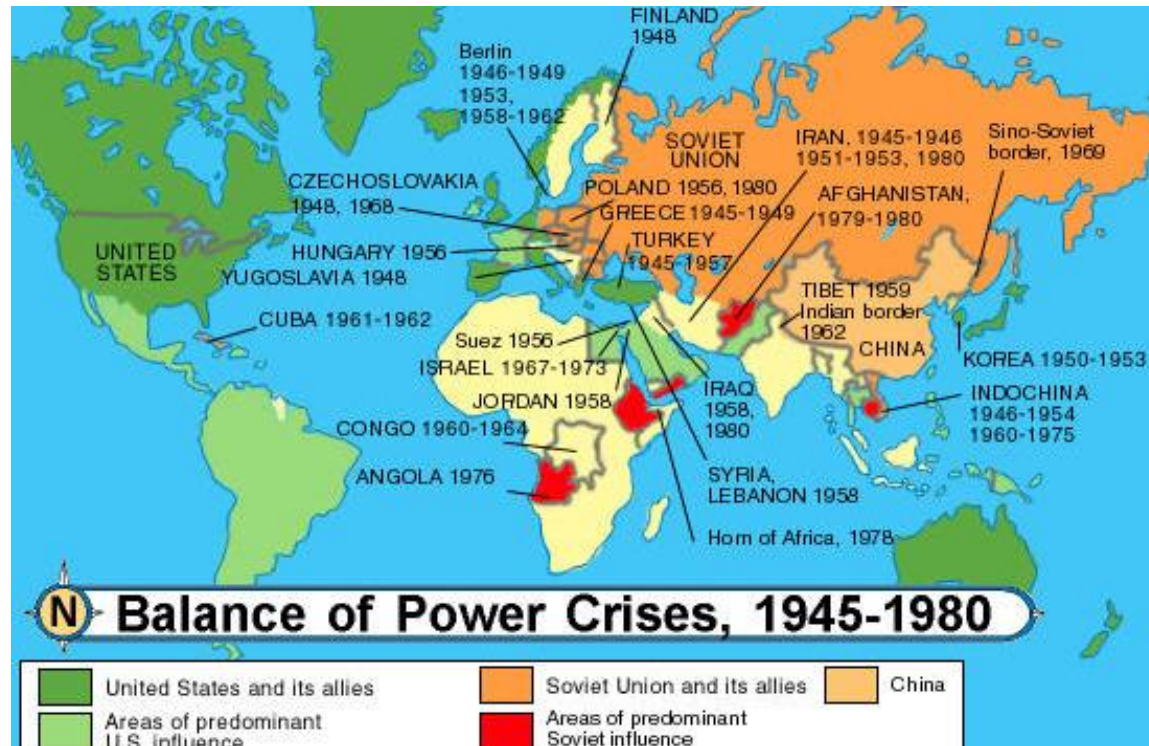

Ισορροπία στην Ευρώπη 1/2

- Δυτικό στρατόπεδο
- Πλεονεκτήματα:
 - Επικεφαλής οι ΗΠΑ, ενσωματώνει το παλιό ευρωπαϊκό σύστημα δυνάμεων, οικονομική ισχύς
 - Υπεροχή σε πυρηνικό οπλοστάσιο
- Μειονεκτήματα:
 - οι πόλεμοι αποαποικιοποίησης και
 - η κοινωνική αστάθεια εντός των ευρωπαϊκών χωρών.

Συρράξεις και πόλεμοι του Ψυχρού πολέμου

Πηγή: historiacontemporanea1bachi.blogspot.com.

Ισορροπία στην Ευρώπη 2/2

- Ανατολικό στρατόπεδο
- Επικεφαλής η Σοβιετική Ένωση, ενσωματώνει ευρωπαϊκές χώρες που δεν εντάσσονταν παλαιότερα στο ευρωπαϊκό σύστημα δυνάμεων
- Πλεονεκτήματα:
 - Ισχύς χερσαίων δυνάμεων
 - Δυνατότητα κινητοποίησης λαών παγκοσμίως
 - Ύπαρξη ισχυρών κομμουνιστικών κομμάτων στις ευρωπαϊκές χώρες.

Ισορροπία του τρόμου

- Μετά την δεκαετία του 1960
- Πυρηνικά υποβρύχια
- 1949 Βορειοατλαντικό Σύμφωνο
- 1953 Σύμφωνο της Βαρσοβίας
- Υπερεξοπλισμός των συνασπισμών
- Αντιπολεμικό κίνημα στην Γερμανία, δεκαετία 1970 και 1980.

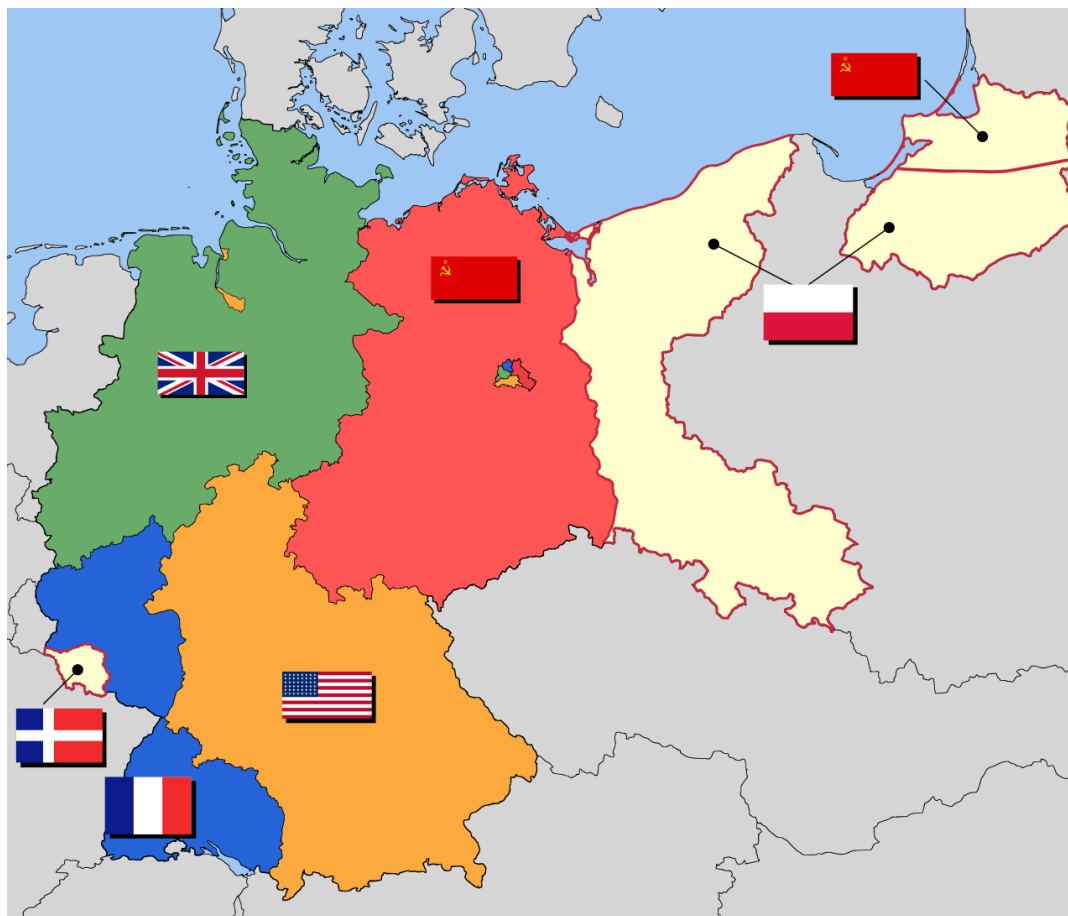

Αποκλεισμός του Βερολίνου, 1948 – 1949

- Βερολίνο: Πολιτική πρωτεύουσα, την επέβαλαν στο περιβάλλον οι βασιλιάδες της Πρωσίας. Αντικατόπτριζε πάντα την εξουσία.
- Οι σύμμαχοι το 1947 έδιναν πολιτικές θέσεις και στην περιοχή του Βερολίνου. Θεωρήθηκε από τους Σοβιετικούς ως μονομερής επίλυση του Γερμανικού Ζητήματος.
- Αποκλεισμός του Βερολίνου, Ιούνιος 1948: οι Σοβιετικοί αποφασίζουν να διακόψουν την πρόσβαση από τη Δύση, διέκοψαν την χερσαία και οδική σύνδεση προς το Βερολίνο. Αερογέφυρα από την Δύση προς το Βερολίνο.
- Μάιος 1949 λήγει ο αποκλεισμός του Βερολίνου
- 1948 πρωτεύουσα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας έγινε η Βόννη και όχι το Βερολίνο.

Οι ζώνες κατοχής της Γερμανίας από του συμμάχους, 1947

- Πηγή: «Οι ζώνες κατοχής και τα εδάφη που δόθηκαν στην Πολωνία και τη Σοβιετική Ένωση.»
- Μέσα στην Σοβιετική ζώνη κατοχής εμπεριέχεται το Βερολίνο, το οποίο είναι επίσης χωρισμένο σε ζώνες κατοχής.
- <https://el.wikipedia.org>
- Άδεια: CC BY-SA 2.5.

Τείχος του Βερολίνου, 1961

- Ο ανατολικός τομέας του Βερολίνου περικλείεται με τείχος.
- Δυτικό Βερολίνο: Βιτρίνα της δραστηριότητας της Δύσης στην Ανατολή
- Ανατολικό Βερολίνο: Πρωτεύουσα της Λαοκρατικής Δημοκρατίας της Γερμανίας
- Η καταστροφή του το 1989 θεωρείται το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

Θέση της Ελλάδας

- Τέλη 1950 – αρχές 1960
- ΗΠΑ προσανατολίζουν την Ελλάδα στην ΕΟΚ
- Η Γαλλία απασχολημένη με την Αλγερία.
- Η Ελλάδα υιοθετεί την λύση ανάπτυξης οικονομικών σχέσεων με τις Λαϊκές Δημοκρατίες. Διασυμφηφισμού εμπόριο, εξαγωγές αγροτικών προϊόντων και ορυκτών και εισαγωγές υποδομών.
- Παρά το καθεστώς καταστολής του κομμουνισμού που υπήρχε εσωτερικά.
- Υποδεικνύει την ανάγκη συνδιαλλαγής των δύο πλευρών της Ευρώπης.

Πολιτική συρρίκνωση της Ευρώπης

- Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο
- το ποσοστό συμμετοχής των ευρωπαϊκών δυνάμεων
- στους διεθνείς οργανισμούς και στα κέντρα λήψης αποφάσεων
- μειώνεται σταδιακά μέχρι και σήμερα.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Γιώργος Μαργαρίτης.
«Εισαγωγή στη Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ιστορία. Ψυχρός Πόλεμος.» Έκδοση:
1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS243/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

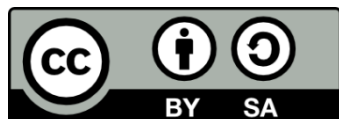
[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος 11^ο Μαθήματος

Επεξεργασία: Γαβριέλα Λ. Μαζαράκη
Θεσσαλονίκη,
Χειμερινό Εξάμηνο 2013 – 2014

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

